

Neviditeľný život Euridice Gusmão

preložila
Liliana Gusmão

Martha Batalha

preložila
Elena Seifertová

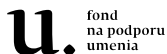

Martha Batalha
Neviditeľný život Eurídice Gusmão

Z portugalčiny preložila Elena Seitlerová

portugalský
inštitút ●

Tvorbu prekladu podporil z verejných zdrojov formou štipendia Fond na podporu umenia. Vydanie diela finančne podporila Nadácia Národnej knižnice Ministerstva kultúry a Inštitút Guimarãesu Rosu Ministerstva zahraničných vecí Brazílskej federatívnej republiky (Obra publicada com o apoio da Fundação Biblioteca Nacional/Ministério da Cultura e do Instituto Guimarães Rosa do Ministério das Relações Exteriores do Brasil.).

Neviditeľný život Eurídice Gusmão

A vida invisível de Eurídice Gusmão

Copyright © Martha Batalha, 2016

First published in Brazil by Editora Companhia das Letras, São Paulo

Preklad a rozhovor © Elena Seitlerová

Projektový manažment Zuzana Chudíková

Zodpovedná redaktorka Lucia Halová

Grafický návrh obálky Simona Smatana

Grafická úprava Eva Belláková

Slovak edition © Portugalský inštitút, Bratislava 2023, portugal.sk

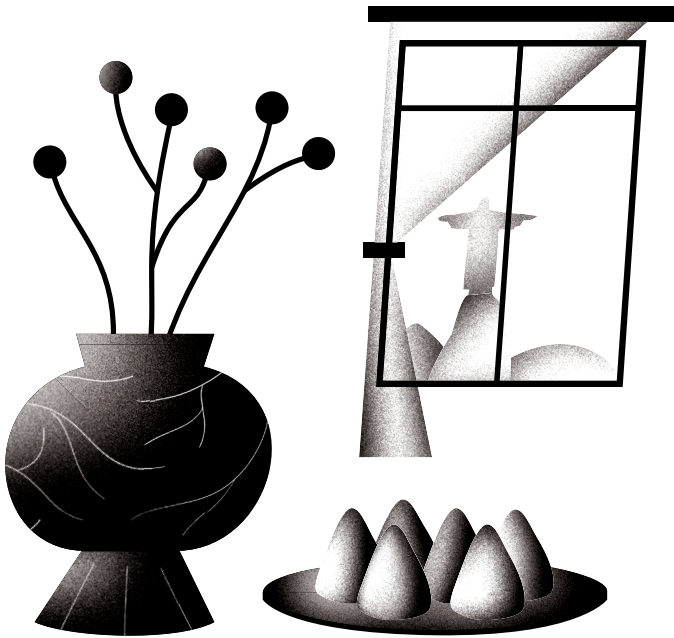
Tlač EXPRESPRINT s.r.o., Partizánske

Printed in the Slovak Republic

ISBN 978-80-99967-26-8

Martha Batalha

Neviditeľný život Eurídice Gusmão

*Juanovi, ktorý veril už prvej zo štyroch kníh zasvätenej menu Eurídice.
Mojim rodičom, ktorých prítomnosť je vo všetkom, čo robím,
a ďaleko presahuje naše priezvisko.
A tej najlepšej učiteľke portugalčiny na svete: „Solveig, ja som to
dvanásťročné dievča a teraz splácam všetko, čo ste ma naučili.“*

Drahá čitateľka, vážený čitateľ,

mnohé príbehy, ktoré sú opísané v tejto knihe, sa skutočne stali. V Riu de Janeiro sa svojho času na uliciach kopili telá skosené španielskou chrípkou. Verše, ktoré vychádzali z úst Marie Rity, upravil Olavo Bilac a správa o tom, ako sa zamkla v izbe, sa objavila v novinách Jornal do Commercio.

V Riu kedysi žil jeden veľmi francúzsky a veľmi lakomý kníhkupec, ktorý prenechal svoje podnikanie bratovi namiesto vlastnej manželky. A istý veľmi chudobný chlapík veľmi zbohatol tak, že začal vyrábať pivo, ako sa to stalo výrobcovi piva značky Tupã (to bol môj praprastarý otec). Tento zaujímavý osud vo svojich pamätiach opísal Luiz Edmundo a ja som ho dopriala jednému z hrdinov.

Heitor Cordeiro, Bebé Silveira a Raul Régis organizovali tie najlepšie salóny v raných časoch Novej republiky. Ernesto Nazareth nemal vlastný klavír. Cvičil u kamarátov alebo v hudobniach na ulici Carioca. Villa-Lobos chodil po školách a šíril osvetu o zázrakoch orfického spevu a v mestskej škole Celestina Silvu pôsobila istá veľmi dobrá učiteľka, o ktorej mi rozprával starý otec.

No najreálnejší v tejto knihe je život oboch hlavných hrdiniek, Eurídice a Guidy. Ešte stále ich môžete niekde zazrieť. Objavia sa cez vianočné sviatky, keď väčšinu času presedia so servítkou v ruke. Prichádzajú prvé a prvé odchádzajú. Rozprávajú o korení na tresčie krokety, o horúčavách alebo dažďi, o víne, čo niektoré popijajú, ale

*nie veľa, len trošičku. Pýtajú sa, či sa manželovi darí, či už si prane-
ter našla frajera, či sa prasynovec nedal na zlé chodníčky. Niektoré
potrebujú pomôcť, keď vstávajú z pohovky a sadajú si k jedálenskému
stolu. Mnohé už stratili chuť do jedla a bez záujmu pozerajú na kúsky
morky. Iné sa rozveselia, keď príde dezert, pretože zlatisté vysmážané
chlebíky rabanadas vždy potešia. Potichučky sa vrátia na pohovku
a tak, ako to vedía len tí, ktorí už vidia iba minulosť, pozerajú, ako
si mladá otvárajú darčeky.*

*Príbeh Eurídice a Guidy je založený na živote mojich a vašich
starých mám.*

I

Keď si Eurídice Gusmão brala Antenora Campela, už tak veľmi nesmútila za sestrou. Už sa vedela usmiať, keď počula niečo zábavné, už mohla prečítať dve strany knihy, nezdvihnúť od nich hlavu a nezamýšľať sa, kde je asi Guida v tejto chvíli. Je pravda, že aj naďalej ju hľadala, prezerala si tváre na ulici a dokonca raz si bola celkom istá, že ju vidí v električke na trase k Vila Isabel. Neskôr na túto istotu zabudla, ako aj na všetky ostatné, ktoré dovtedy mala.

Nikto celkom presne nevie, prečo sa Eurídice a Antenor vzali. Niektorí sú presvedčení, že k svadbe došlo, lebo José Salviano a Manuel da Costa už boli zasnúbení. Iní naznačujú, že za sobáš môže choroba Antenorovej tety, ktorá už nemohla synovcovi prať špeciálnym levanduľovým mydlom ani pripravovať mu slepačiu polievku s priehľadnými kúskami cibule, pretože hoci Norko mal rád chuť cibule, neznášal jej textúru, pričom jediný zamaskovaný kúsok vo fazuli by spôsobil, že ho nafukovalo, grgal a celé dlhé popoludnie sa musel nalievať Alka-Seltzerom. A boli aj takí, ktorí verili, že Eurídice a Antenor sa skutočne zaľúbili a táto vášeň trvala celé tri minúty, čo spolu tancovali na maškarnom plese v Clube Naval.

Faktom je, že sa vzali v preplnenom kostole a hostina bola v dome nevesty. Dvesto rybacích fašírok, dve prepravky piva

a jedna fľaša šampanského na prípitok, keď sa krájala svadobná torta. Stoličky sa odsunuli k stene, aby si páry mohli zatancovať valčík.

Na hostinu neprišlo veľa dievčat, pretože Eurídice nemala kamarátky. Boli tam dve nevelmi staré tety, jedna nevelmi okázalá suseda a ďalšia nevelmi sympatická. Najkrajšia mladá žena bola zarámovaná na jedinom obrázku v miestnosti.

„Kto je to dievča na fotke?“ spýtal sa istý ženíchov priateľ.

Antenor ho štuchol a napomenul, že sa to nepatrí. Chlapec sa zahanbil, poobzeral sa okolo seba, pozrel na pivo v ruke, položil ho na stôl a išiel na druhý koniec miestnosti.

Prebehol jednoduchý obrad, po ktorom nasledovala jednoduchá oslava a komplikované medové týždne. Plachta zostala čistá a Antenor pobúrený.

„Dopekla, kade si sa vláčila?!“

„Nikde som sa nevláčila.“

„Ale vláčila!“

„Nie, nevláčila.“

„Nechoď na mňa s výhovorkami, dobre vieš, čo sme tu mali vidieť.“

„Áno, viem, sestra mi to vysvetlila.“

„Flandra! Oženil som sa s flandrou!“

„Nehovor tak, Antenor.“

„Hovorím a opakujem. Flandra, flandra, flandra!“

Eurídice, sama v posteli, s telom ukrytým pod prikrývkou potichu plakala pre tú flandru, čo si vypočula, pre tú flandru, čo si vypočula celá ulica. A tiež preto, že to bolelo. Najprv medzi nohami a potom na srdci.

V nasledujúcich týždňoch sa celá aféra upokojila a Antenor usúdil, že ženu netreba vrátiť. Vedela sa vytratiť spolu s kúskami cibule, prala a žehlila veľmi dobre, rozprávala málo a mala pekný zadok. Navyše, po incidente zo svadobnej noci Antenor narástol a musel sa skláňať, keď sa rozprával s manželkou. Eurídice zdola iba prikyvovala. Nikdy si o sebe nemyslela, že za niečo stojí. Nikto

nestojí za veľa, keď pri sčítaní ľudu hlási úradníkovi, že do políčka s profesiou má napísať „v domácnosti“.

Cecília prišla na svet deväť mesiacov a dva dni po svadbe. Bola vysmiate a buclaté bábätko, ktoré rodina privítala oslavou a slovami: Je krásna!

Afonso prišiel na svet nasledujúci rok. Bol vysmiate a buclaté bábätko, ktoré rodina privítala oslavou a slovami: Je to chlap!

Eurídice si zmyslela, že keď za necelé dva roky zdvojnásobila počet členov domácnosti, je načase upustiť od telesnej stránky manželských povinností. Pokúsila sa vysvetliť toto rozhodnutie Antenorovi prostredníctvom istých nevoľností, ktoré začala mávať vo voľných chvíľach v sobotu ráno a v tmavých hodinách po deviatej večer. Ale Antenor nechcel počuť to jej „Nedotýkaj sa ma“. Bol muž, ktorý má rád zvyky a rutinu, čo zahŕňa aj siahnuť žene pod nočnú košeľu a vnoriť nos do jej mäkkej bielej šije. Eurídice teda dala o sebe počuť inak. Pribrala nemálo kíl a tie hovorili samy za seba, priam kričali, aby sa Antenor nepribližoval.

Posunula raňajky na desiatu, obed na olovrant o štvrtrej a večeru až na deviatu. Prestávky vyplnila zvyškami po deťoch a ochutnávaním, či nie je v jedle priveľa alebo primálo soli, priveľa alebo primálo cukru, priveľa alebo primálo chuti. Zrazu mala táto naša Eurídice tri brady. Zdalo sa, že sa jej zmenšili oči a vlasy nestačili orámovať toľké tvary. Keď videla, že sa k nej manžel už nechce priblížiť, osvojila si zdravé stravovacie návyky. Držala diétu v pondelok dopoludnia a v prestávkach medzi jedlami.

Eurídice sa ustálila váha, tak ako aj rutina rodiny Gusmão-Campelovcov. Antenor odchádzal do práce, deti odchádzali do školy a Eurídice zostávala doma, mlela mäso a premieľala sterilné myšlienky, ktoré jej strpčovali život. Zamestnanie nemala, do školy už nechodila, ako teda vyplniť tie hodiny po tom, čo ustelie posteľ, poleje kvety, pozametá, vyperie, ochutí fazuľu, udusí ryžu, pripraví nákyp a vysmaží rezne?

Pretože, viete, Eurídice bola skvelá žena. Keby jej dali vypracované výpočty, navrhla by mosty. Keby jej dali laboratórium, vynašla by vakcíny. Keby jej dali prázdne strany, písala by klasiku.

Ale dali jej len špinavé trenky, ktoré Eurídice oprala veľmi rýchlo a veľmi dobre, potom si sadla na pohovku, pozerala si na nechty a rozmýšľala, nad čím by mala rozmýšľať.

Takto dospela k záveru, že by nemala myslieť. A že na to, aby nemyslela, sa musí nejako zamestnať každú hodinu dňa, a jediná činnosť v domácnosti, ktorá poskytuje túto výhodu a dennodenne na človeka kladie takmer nevyčerpatelné požiadavky, je varenie. Z Eurídice by nikdy nebola inžinierka, nikdy by nevkročila do laboratória, netrúfla by si písať básne, ale oddala sa jedinej povolenej činnosti, ktorá v sebe spája techniku, vedu aj poéziu.

Každé ráno, len čo sa Eurídice zobudila, pripravila, nakrmila a vypravdila manžela a deti, otvárala knihu receptov tety Palmiry. Kačka na pomarančoch sa javila ako ideálna večera, až na to, že musela ísť kúpiť kačicu a doma nemala jediný pomaranč. Obliekla si šaty na von a vybrala sa do hydínarne po peknú zdravú kačku. Využila príležitosť a hneď vybrala aj jedno kurča, lebo kačka musí byť celú noc naložená vo víne a koreninách, a tak dnešná večera zostala nedoriešená a ona predsa potrebuje výzvy. Kačka by mala byť mladá a tučná, kurča muselo mať červený hrebeň a mäsité prsia. Na trhu Eurídice kúpila pomaranče na zajtra, kokos na koláč, slivky na plnku do hovädzej pečienky a tucet banánov, ktorými nakrmi Afonsa a Cecíliu, keď odsunú tanier so slovami „To mi nechutí!“

Doma potom chyti kurča aj kačku za nohy, podreže im krky a kým krv stečie do misy, bude sa venovať iným prácam. Obarí kurča aj kačku po dve minúty, z ešte teplého tela ošklbe perie, zapáli papier a prejde ním po povrchu, aby opálila drobné chĺpky. Cez malý rez na bruchu vytiahne vnútornosti aj so žalúdkom, pečenu a srdcom, ak hydinu pečie v celku, alebo ju rozreže cez stred, ak podáva jedlo nakrájané na kúsky.

A bývali aj prílohy. Zemiaky nikdy len nevysmažila, ale pripravila ich pečené vcelku a plnené syrom a šunkou. Nakrájané na krúžky, uvarené a zapečené so smotanou prekrstila na švajčiarske zemiaky. Ryža už nebola len biela, vylepšila ju hrozienkami,

hráškom a mrkvou, paradajkovou šťavou, kokosovým mliekom alebo akoukoľvek inou prísadou, ktorú teta Palmira odporúčala vo svojich receptoch. Ak jej zostal čas, venovala ho dezertom. Pochútky so slivkovým sirupom, vtáčie mlieko s nadýchanými snehovými obláčikmi, kokosky s tvarohovým krémom. Eurídice varila, až kým nezaplnila všetky podnosy a každé voľné miesto na kuchynskom stole.

Kulinárske schopnosti mladej ženy jej rodina nedocenila. Afonso a Cecília prežívali obdobie Ódy na cestoviny a Antenor nebol muž, ktorého by oslovoval morský vlk s kaparovou omáčkou. „Daj nám rezance,“ hovorili deti. „Daj mi poriadny kus mäsa,“ hovoril Antenor. Eurídice sa teda vrátila do kuchyne a dala variť vodu na cestoviny a sľúbila Antenorovi sviečkovicu bez húb. Po jednom alebo dvoch večeroch jednoduchej kuchyne sa vrátila k receptom z knihy a všetci museli predstierať, že jedia tradičný *sarapatel*, krevety v tekvici alebo ryžu s plodmi mora.

Keď už Eurídice vyskúšala všetky recepty, pomyslela si, že nastal čas tvoriť vlastné jedlá. Spomínaná teta Palmira toho vedela veľa, ale nevedela všetko a Eurídice sa nezdalo, že by sladký maniok s mliekom mohol byť lepší ako sušené mäso, že guavová marmeláda *goiabada* by sa hodila na vyprážené kuracie rezne, že pražená manioková múka *farofa* by mala niečo spoločné s kari, ktoré nikto nepozná. V jedno štvrtkové ráno si obliekla šaty na von a išla do papiernictva na rohu.

„Dobrý deň, dona Eurídice.“

„Dobrý deň, pán Antônio.“

„Hľadáte niečo špeciálne?“

„Veľký linajkový zošit.“

Pán Antônio ukázal na policu s hromadou zošitov s tvrdou čiernou väzbou. Eurídice sa zabavila vyberaním a pán Antônio sa zabavil pohľadom na Eurídice. Antôniovi sa tak veľmi páčili Eurídicine kypré tvary zrejme preto, že v detstve spával v mäsitom objatí černošky Chicý de Jesus, ktorá sa starala oňho a o jeho súrodencov, kým ich mama navštevovala najlepšíe salóny v Riu.

Páčili sa mu aj jej oči, vyhrnutý noštek, malé ruky, medailónik na hrudi, bacuľaté členky a každé ďalšie miesto, na ktoré pozrel.

Eurídice sa zdržala pri hŕbe zošitov. Veď bude slúžiť na jej recepty, musí byť najlepší zo všetkých linajkových zošitov. Prelistovala jeden, našla pokrčenú stranu a vrátila ho naspäť. Zobrala druhý, zbadala špinku na obale a vrátila ho. Analyzovala tretí a nenašla na ňom chybu. Keď ho išla odovzdať Tinocovi, mulatovi, ktorý v papiernictve pracoval odjakživa, pán Antônio pristúpil bližšie, aby sa osobne postaral o zákazníčku. Kým Eurídice čakala na výdavok, rozprávali sa o počasí. Odišla a ani netušila, že jej komentáre o daždi budú pre tohto muža vrcholným momentom celého týždňa.

Cestou domov si šťastná Eurídice pospevovala. Prestala si pospevovať a posmutnela, keď začula: „Dobrý deň, kmotra!“

Bola to Zélia, suseda z vedľajšieho domu. Zélia bola ženou mnohých frustrácií. Najviac ju žralo, že nie je Duch svätý, aby mohla všetko vidieť a všetko vedieť. V skutočnosti sa podobala skôr na zlého vlka než na Ducha svätého, pretože mala veľké oči, aby lepšie videla, veľké uši, aby lepšie počula a veľké ústa, aby medzi susedami šírila hlavné správy z ich štvrti. Mala tiež krk ako korytnačka, ktorý akoby sa vysúval spoza goliera vždy, keď niekto zaujímavý prechádzal okolo jej domu. Bola čudnejšia než vtákopysk a takýto typ človeka už neprekvapuje len preto, že Zélia bola len jednou z mnohých takýchto žien, čo tu v tom čase bývali.

„Potrebujete doplniť deťom školské potreby?“

Eurídice si priložila balík na hrud' a aj jej samej pripadalo to gesto zvláštne. Nevedela, či si chráni hrud' alebo balík.

„Dobrý deň, kmotra. Toto je... zošit na zapisovanie výdavkov domácnosti.“

Nasledujúci deň všetky ženy z ulice nariekali, že Eurídice a Antenor majú finančné ťažkosti. „Akoby aj nie!“ dodávala Zélia. Eurídice behala do potravín, kedy chcela, a kto už len môže tak často chodiť po koreniny do Casas Pedro? A aké vône išli z jej kuchyne! Exotické vône, ktoré nemali nič spoločné s ryžou

a fazuľou, ktoré sa pripravovali v ostatných domoch. To ľahko-vážne šafárenie sa raz muselo skončiť.

Keďže Zélia nemohla byť Duchom svätým, uspokojila sa s nižšou funkciou a vyhlásila sa za proroka. Jej empirické pozorovania viedli k presným predpovediam, ktoré sa vospolok vyznačovali pochmúrnosťou, pretože Zélia dokázala byť horšia ako staro-zákonný Boh. „Tamtá privedie manžela na mizinu,“ vyhlásila povýšenecky.

Zélia sa nestala takouto napodobeninou vtákopyška len tak, z hodiny na hodinu – takéto evolučné javy si vyžadujú čas. Premena sa začala ešte v detstve, keď sa z toho, čo pôvodne malo byť darom, stala ťarcha. Po otcovi zdedila túžbu po informáciách a po matke život obmedzený na domácnosť. Svet jej priniesol znechutenie, osud zasa nemožnosť výberu. Takto sa z nej stala ukážková klebetnica.

Kto vidí tvrdé oči tejto ženy, neverí, že kedysi hľadeli bez zlomyseľnosti. Kto vidí jej posmešný úsmev, nevie si predstaviť, že kedysi bol len úsmevom. Ale takáto bývala Zélia ako dieťa: samý úsmev a milý pohľad. Tých pár rokov, čo bola šťastná, jej pripadal život taký neveriteľný, že sa vzpierala oddychu a odmietala spať. *Môžem počúvať cvrčkov, môžem hádať, čo sú to za zvuky v dome, môžem rozmýšľať, čo budem robiť ráno a ako sa budem zabávať popoludní*, hovorila si pre seba s očami otvorenými v tme. Ale únava ju vždy nejako prekabátila, lebo nadránom zaspala. Čoskoro však zistila, že ju dobehli, a ráno sa budila prvá.

Zélia vstávala so spevom, jedla s úsmevom a pri chôdzi poskakovala. Vymýšľala tance, rozdávala bozky a len tak sa smiala. Všetko sa jej zdalo zábavné – preberať fazuľu od kamienkov, skladať suchú bielizeň zo šnúry, nájsť pavučiny na strope aj zametať kúty.

Susedky odsudzovali jej dievčenské výbuchy: „Chýba jej poriadna bitka.“ Ale matka neprijímala takéto rady: „Raz zistí, že život nie je taký veselý, ale nemusí to byť dnes,“ hovorievala

nostalgicky, keď videla v dcériných žartíkoch svoje vlastné, ktoré robievala pred mnohými rokmi.

Sobota bola pre Zéliu najúžasnejší deň zo všetkých. Vtedy prvýkrát za celý týždeň videla otca. Álvaro Staffa bol cez deň reportér a v noci bohém. Keď prichádzal domov, deti už spali, a keď sa zobúdzať, deti už boli v škole. Otcovské povinnosti si plnil cez víkendy, keď musel zabávať deti, kým žena pripravovala obed. Talian sa poškrabal na hlave, rozpačito pozrel na deti a chystal sa urobiť jediná vec, ktorú vedel okrem písania a pitia, a síce rozprávať o tom, čo sa napísalo a čo by mohol napísať on. Posadil si Zéliu na jednu nohu, Armandinha na druhú, Franciscu na jednu stranu, Zezinha na druhú, povedal Carlinhovi, Juliete a Alici, aby si posadali na zem, zatvoril dvere, aby nezobudil najmladšie dieťa a rozprával ratolestiam príhody reportéra. Raz bol v hoteli Copacabana Palace spolu s kandidátkami na Kráľovnú krásy, inokedy v Niterói videl škody spôsobené požiarom. Zúčastnil sa slávnostného obeda na počesť prezidenta v cukrárni Paschoal, polemiky o miznutí vyberačov smetiakov s plnými vozíkmi harabúrd z ulíc centra. Bol pri odovzdávaní zlatej tabule, ktorú dostal Santos Drummont od priateľov, a na slávnosti Bom Jesus do Monte. Videl, ako sa podpisujú dekréty v dopravnej agende, sledoval požiar, ktorý úplne zničil dom na avenide Mangue, aj zatknutie toho slepého hudobníka z ulice Direita, čo vychovával dvojičky. Uväzniť ho bol úplný nezmysel a ukazoval len krutosť našich policajtov!

Bola to jediná chvíľa celého týždňa, kedy vládol v dome v Rio Comprido úplný pokoj. Jediný zvuk okrem Álvarovho chrapľavého hlasu vydával tlakový hrniec.

Až kým sa nenaplnilo proroctvo Zéliinej matky. Dievča prežilo dve tragédie a prestalo poskakovať. Prvou bola otcova smrť. Druhou zistenie, že je škaredá.

Álvaro Staffa prišiel na to, že chce byť reportérom, keď mal päťnásť rokov. Vtedy už bol hotový muž, ktorého vyškolili a preškolili ulice Ria. Keď mal osem rokov, prišiel s rodičmi z Talianska a keď mal deväť, osirel. To, ako sa naučil po portugalsky, ako začal

čítať a písať, ako nezomrel od hladu, na mor alebo po bodnutí nožom, sú záhady, ktoré sa dajú vysvetliť len tým, že to tak chcel osud. Predával cukríky na lodi do Niterói a lístky na zastávke električky. Leštil topánky, čistil okná a roznášal noviny. Živil sa drobnými prácami na ulici a láskavosťami, ktoré preukazoval istému váženému mužovi vo fraku, ktorý ho raz za týždeň zobral do izby v hoteli v Lape a žiadal ho, aby mu chodil nahý po chrbte a spieval pri tom *O sole mio*.

Skôr než dovŕšil trinásť rokov, sedel už deväťkrát vo väzení. Vedel používať žiletku a stal sa z neho obávaný capoeirista. Keď si povedal, že už zažil dosť a je načase usadiť sa, načrtnol si „kariérny plán“, ktorý pozostával zo snahy získať v práci povýšenie. Z doručovateľa novín sa Álvaro plynule presunul do redakcie. Neuveriteľný pokrok. Prvýkrát pracoval pod strechou.

Povýšenie prišlo v správnej chvíli. Niekoľko mesiacov predtým ho prepustili zo služieb nahého speváka, bol už priťažký, aby kráčal po chrbte muža vo fraku. A nové miesto prinieslo nové výhody. Keďže mal stôl len pre seba, keď nebolo čo robiť, mohol celé popoludnie presedieť v spoločnosti knihy!

Dobry život sa skončil v zime 1918, keď sa v meste objavili prvé prípady španielskej chrípky. Zo začiatku sa vyskytol jeden tu a jeden tam. O týždeň neskôr ich bolo mnoho tu a ešte viac tam.

V polovici októbra už ochorela viac než polovica obyvateľov Ria. Raz v stredu ráno sa v redakcii objavil len Álvaro, redaktor novín Camerino Rocha a typograf. Camerino pozrel na chlapca za stolom, spýtal sa ho, či vie písať a poslal ho do ulíc s ceruzkou a poznámkovým blokom.

Álvaro sa tri hodiny prechádzal po Riu. Videl umierajúcich mužov vracat' krv a deti, čo sa rozprávajú s mŕtvymi matkami. Chorých v delíriu vyhnaných z domu. Prorokov s dlhými bradami, ohlasujúcich koniec sveta. Počul výkriky pred smrťou spoza zavretých okien a márne počítal stovky tiel v uliciach. Keď dopočítal, objavil sa ďalší mŕtvy alebo prišiel voz z radnice odviezť telá, a len čo odišiel, ďalší už čakali na prahu na chvíľu, ktorá príde po smrti,

keď treba zabojsovať o voľné miesto v jednom zo spoločných hrobov, ktoré v meste dennodenne vykopávali.

Najbližšie týždne bola jeho rutina takáto: prísť do redakcie, zobrať ceruzku a poznámkový blok, ísť von, zaznamenávať tragédiu a vrátiť sa s väčším počtom správ, než potrebovali na uzavretie vydania. Zdalo sa, že je imúnny voči chorobe. Telo odolávalo nevedno prečo. A duša tiež, hoci videl celú rodinu zomrieť na žltú zimnicu.

Keď sa reportéri, ktorí prežili chrípku, vrátili do redakcie, našli Álvara za písacím strojom. S výnimkou víkendov a Vianoc ho vidali celé hodiny sedieť na tom istom mieste až do dňa, keď zomrel.

A prečo Álvaro zomrel? Existujú dve verzie. Podľa prvej začal byť veľmi smädný, čo ho prinútilo prehodnotiť svoje priority. Pre Álvara Staffu pred svadbou predstavovalo strihanie vlasov, narodeninové oslavy alebo to, čo si dá na raňajky, len nepodstatné detaily, ktoré sa diali v prestávkach medzi tým, na čom naozaj záležalo – písať, rozprávať o tom, čo sa napísalo a čo by sa mohlo napísať. Pre Álvara Staffu po svadbe, teda pre veľmi smädného Álvara, sa prioritou stalo piť, aby zniesol manželstvo, piť pred a po strihaní vlasov, chodiť na narodeninové oslavy, aby si mohol vypíť a opitý rozprávať o tom, čo napísal. Teraz príbehy, ktoré rozprával svojim deťom, zostávali nedopovedané. Osudy štyroch obetí strašnej nehody autobusu na ulici Dias da Cruz boli prerušované krátkymi zdriemnutiami Álvara Staffu. Zbytočne ho volal prvorodený, zbytočne ním triasla Zélia. Álvaro začal rozprávať príbeh, trochu sa mu pokývala hlava, skúšal otvoriť oči, ale vzdal to a už sa nijako nedalo zistiť, kto ďalší zomrel okrem profesora latinčiny.

Do redakcie chodil s opicou. Vypočul si nadávky od Camerina, a aby sa dal zase dokopy, začal šnupať kokain. Čistý, nemecký, priamo z laboratórií Merck, ktorý kupoval na čiernom trhu pri hoteli Glória.

Hlavný dôsledok Álvarovej zmeny sa prejavoval v domácej špajze. Dovtedy mala pravidelné logistické štandardy: na začiatku mesiaca bolo plná, na konci mesiaca prázdna. Ale po tom, čo

sa Álvaro spustil, vyzerala špajza vždy ako na konci mesiaca. Zostalo tam len za hrst múky, zvyšok cukru, trošičku fazule a jedna opustená cibuľa. Jeden banán, ktorý nevedno ako prežil hlad detí a sčernel, kým sa rodina zamýšľala, či trú až takú veľkú biedu, aby museli jesť napoly zhnité ovocie.

Álvaro Staffa zomrel na cirhózu, keď mal tridsaťpäť rokov. Priatelia, ktorí verili tejto verzii jeho smrti, nariekali nad mŕtvym a rozprávali o zničujúcich nerestiach, ktoré kosia talenty Brazílie.

Existuje aj druhá verzia. A síce, že tento chlapík, ktorý vzišiel z ničoho, tento samorast, životom ohnutý a manželstvom narovnaný, naďalej skĺzal do istých pochybných tendencií. Álvaro mal rád ulicu a pouličné existencie. Každú chvíľu sa zaľúbil do nejakej mulatky – mulatky sa mu vždy veľmi páčili. Neskôr sa odlúbil a život pokračoval.

Tak to malo byť aj v jeden karnevalový utorok, keď stretol istú odalisku tancujúcu v karnevalovom sprievode so skupinou *Vytiahni prst z pudingu*. Zuby mala také biele ako očné bielka, hoci tie jej nebolo vidieť. Rosa tancovala so zavretými očami a širokým úsmevom, pričom hýbala bokmi tak, ako to Álvaro ešte nikdy nevidel. Jej boky mali vlastnú osobnosť. Boli pevné a napäté a silné a neodolateľné.

Álvaro potreboval tri mesiace, aby skontroloval všetky prívlastky týchto bokov, čomu sa venoval v izbe penziónu, ktorú mala Rosa prenajatú. Celé popoludnia si tu vymieňali tekutiny a prísluby lásky, Rosa žiadala vyznania šepkané po taliansky a Álvaro prehliadky jej nahého tela. Ona sa úplne odovzdala tejto vášni. Álvaro tejto vášni úplne odovzdal svoj penis.

Až kým nenastal čas, keď sa Álvaro so svojim penisom a šepkaním po taliansky stiahol z izby penziónu. Doma sa už žene končilo šestonedelie a on sa vrátil k zvyčajným spôsobom úľavy. Rozlúčil sa s Rosou, akoby sa lúčil s prastrýkom a vedel, že ju už nikdy neuvidí, no netrápil sa tým.

Rosa neznesla, že ju opustil. Rozbýjala vázy, trhala si oblečenie a zvažovala, že sa otrávi strychnínom. Schudla tak, že okrem

Álvara prišla aj o boky. Pribudli jej kruhy pod očami, strapaté vlasy a stratila prácu čašníčky v krčme na ulici Direita.

Mulatka Rosa prehľadala žlč, ktorá prichádza, keď sa skončí prvá láska, a tak by to aj zostalo, keby nebola dcérou šamana Oluôa Tetého, jedného z najuznávanejších čarodejníkov v Riu. Jeho nádvorie vo Vila da Penha navštevovali najdôležitejší politici v krajine. Prichádzali sem koče z Botafoga, zastavovali pred jeho bránou a vychádzali z nich dámy s tvármi zakrytými klobúkmi a vejarmi. Oluô Teté vedel vzkriesiť chorých a ovládal mŕtve jazyky. Vedel sa rozprávať s duchmi, levitovať a privolať dážď alebo slnko.

Keď videl, v akom stave je jeho dcéra, spravil to, čo by urobil každý otec: zašal päste a prial si, aby ten naničhodný Talian skončil v pekle. Ale v jeho prípade bolo ľahké zrealizovať toto želanie, keďže mal priamy prístup k zdrojom. Oluô prikázal zabiť kravu a požiadal Rosu, aby priniesla posteľnú bielizeň, ktorú používala s Álvaroom. Zabalil dcéru do krvavých obliečok a modlil sa alebo zaklínal neznámym jazykom. Celý víkend sa z kopca Cariri ozývali bubny.

V pondelok ráno začal Álvaro piť.

Taká veľká bola Rosina nenávisť a také silné kúzla jej otca, že kliatby uvalené na Álvaroa sa rozšírili na všetkých, ktorí boli splodení z jeho semena, a uškodili jeho ôsmim deťom a ďalším šesťnástim malým mulatom v Severnej zóne Ria.

João zomrel v ten istý mesiac ako otec. Uvidel Álvarovu prázdnu posteľ, schúlil sa v nej a plakal tri dni, až kým ho jeho vlastný smútok nepohltil. Francisca ochorela o dva týždne nato. Lekár povedal, že má detskú obrnu a už nebude chodiť.

Vdova a deti nerady spomínajú na tie mesiace biedy. Trinásťročný Carlos sa prirodzene stal pánom domu. A tiež sa povrávalo, že v čase, keď rodina experimentovala s chuťou exotického mäsa, vymizli z parku Campo de Santana všetky leňochy.

Krátko nato išli bývať k príbuzným do Bangu – v tom čase boli rodiny ako cvičenia z matematiky o množinách a prienikoch. Dom mal päť izieb a jednu kúpeľňu, sliepky a mangovníky